

Ярош О.Б.,
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних інститутів та процесів
ВДУ імені Лесі Українки

Громадський простір гендерних перетворень в Україні

Розвинене громадянське суспільство одна із умов демократії. Основою ж громадянського суспільства є недержавні громадські організації, основна функція яких полягає у задоволенні та захисті громадянами соціальних, економічних, творчих та інших спільних інтересів. У своїх статутних документах вони визначають і формулюють відповідні завдання й визначають засоби їх досягнення. Саме те, якою мірою громадські організації звертаються до гендерної тематики з'ясовується гострота цієї проблеми у суспільстві.

Суспільство гендерної рівності – це суспільство, в якому чоловікам і жінкам надаються рівні можливості для добровільної участі у всіх видах діяльності як рівноправним партнерам. У такому суспільстві чоловіки та жінки користуються рівними політичними, економічними, соціальними і культурними правами і свободами, а також несуть однакову відповідальність.

Громадські організації, які займаються вирішенням гендерних проблем поділяються на жіночі, чоловічі, феміністичні, гендерні.

Жіночі громадські організації в Україні мають давню історію. Вони різноманітні у своїх статутних зобов'язаннях. На початку 2007 року вийшов у світ довідник неурядових організацій України, що займаються жіночими і гендерними питаннями, що містить оновлену інформацію про громадські організації, які на сьогоднішній день є активними у вирішенні проблем жіноцтва [5]. Серед основних напрямів їх діяльності – правозахисні, політичні, освітні, наукові, феміністичні, бізнесові, мистецькі, екологічні, ті,

що протидіють насильству над людьми і торгівлі жінками. Їх налічується до 1500.

Кожний регіон має перелік своїх пріоритетних проблем, але є і спільні, загальнонаціонального значення. Наприклад, статистика свідчить, що сучасне становище чоловіків та жінок багатьох галузей у Волинській області характеризується нерівністю. Більше половини студентів вищих навчальних закладів Волині – 58,4%, а також тих, хто вчиться в аспірантурі – 55,8% – жінки [1, 11]. Статистика показує переважання жінок серед осіб з середньою спеціальною освітою. Проте частка жінок, що займають керівні посади всіх рівнів – менше 30%. Відповідно до статистичних даних, вищою або середньою фаховою освітою в області володіють 57,1% працюючих жінок. Незважаючи на це, дуже часто, навіть за умови наявності однакової кваліфікації, на роботу наймають чоловіка. Державні службовці області є загалом жінки – 79,5% (чоловіків – 20,5%) – сьома категорія, але другу і першу категорії серед керівників державних служб мають 100 % чоловіки.

Економічна нерівність чоловіків і жінок підтримується системою гендерної нерівності на ринку праці. Насамперед це стосується сфери професійної зайнятості, можливостей самореалізуватися різними шляхами. По службі просувають в більшості чоловіків, перевага при прийомі на роботу надається теж чоловікам, бо він вважається стабільнішим працівником, ніж жінка. Вона більше часу приділяє сім'ї, бере декретну відпустку, тому не є вигідною для організації. Жінки переважають серед безробітних і складають 58,6% всіх безробітних Волині, у найбільших містах Луцьку і Нововолинську – відповідно – 75 та 72 відсотків.

Аналізуючи ситуацію із так званою “жіночою” заробітною платою по області, мусимо констатувати, що вона в середньому менша, ніж чоловіча. Зрозуміло, що за рівну працю чоловіки і жінки отримують однакову винагороду. Але проблема полягає в тому, що, незважаючи на високу професійну та освітню підготовку, жінка в більшості обіймає посади, менш

престижні, менш оплачувані. Внаслідок такої ситуації заробітна плата жінок в цілому по області минулого року становила 81,6 відсотка від заробітної плати чоловіків.

Вирішення «жіночих» проблем є спільним завданням держави, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, ЗМІ, громадськості.

Чоловічих організацій в Україні декілька. Серед них, «Чоловіки проти насилля» у Кіровограді, Тернополі та Херсоні, «Одинокі татусі Вінниччини», мережа організацій «Олег». Однією із найбільш відомих в Україні чоловічих організацій є громадська організація «Адаптаційний чоловічий центр» у м. Тернополі. Своєю метою вони вбачають зміну стереотипів гендерної поведінки і виховання чоловіків у суспільстві, усвідомлення ролі чоловіків у сучасній сім'ї та суспільстві, привернення суспільної уваги до наявності проблем у чоловіків і до стану сімейного насилля [5].

Чоловіки України ще не усвідомили своїх проблем, хоча вони надзвичайно загострилися. Фонд народонаселення ООН і Державна служба для сім'ї, дітей та молоді наголошують: «вони живуть в середньому 62 роки. Помирають переважно не від старості чи невиліковних хвороб, а від нещасних випадків, травм, отруєнь, які найчастіше виникають внаслідок вживання алкоголю та наркотичних речовин. Вирізняються одними з найвищих у світі темпами зростання захворювання на ВІЛ/СНІД та туберкульоз. З поміж них 12 мільйонів – активні курці. Заняття спортом практикує лише кожний десятий. Третина серед них неодружені. Приблизно третина не можуть залишити по собі нащадків. Майже кожний п'ятий хворів на недугу, що передається статевим шляхом. Вони становлять понад 80% самогубців і переважну кількість тих, хто переніс інфаркт чи інсульт. Щороку 80 тисяч з них відходять з життя у працездатному та репродуктивному віці. «Вони» – це українські чоловіки» [10,3].

До **феміністичних** організацій себе відносять: Донецька Ліга ділових і професійних жінок, Львівська міська громадська організація «Дівочий клуб «Юнка», Миколаївська обласна організація Спілка жінок України,

«Прогресивні жінки» Вінниччини, Сумський міський жіночий клуб «Любава», Черкаський жіночий центр та інші. Ці організації ставлять своєю метою посилення ролі жінок та їх впливу на економічне, політичне і соціальне життя суспільства, припинення всіх проявів дискримінації за статевими ознаками в економічному та соціальному житті.

Гендерні організації відносно новий напрям у розвитку громадського руху сучасної України. Вони мають велику перспективу, тому що пропагують гармонійні підходи до розвитку суспільства. Першими гендерними організаціями стали наукові центри, бо впровадженню гендерної рівності у всі сфери суспільства має передувати вивчення реального стану. Серед громадських організацій, які займаються вирішенням гендерних проблем, є: Вінницький Міжвузівський гендерний центр, Волинська обласна організація «Гендерний центр», Всеукраїнська асоціація уповноважувальної освіти і комунікацій, Київська Лабораторія Гендера, Міжнародна громадська організація «За рівновагу у суспільстві», Міжнародна громадська організація «Школа рівних можливостей, Молодіжний гендерний центр імені Наталі Кобринської м. Львова.

Гендерний рух може об'єднати всі види громадських об'єднань у потужну силу, яка здатна реально впливати на зміну гендерної ситуації в нашій країні. Громадські об'єднання мають великий потенціал та можуть мати суттєвий вплив на хід демократичних перетворень. Найважливішим механізмом вдосконалення гендерної політики є налагодження тісної співпраці державних, місцевих владних структур та громадських об'єднань. Завдяки цьому можна розраховувати на помітні зрушення у гендерних перетвореннях.

Громадські об'єднання, які займаються вирішенням гендерних проблем, реалізуючи свою суб'єктність, виступають, перш за все, як "групи інтересів". Групи інтересів – невід'ємний елемент демократичного суспільства, котрим властиві умови для вільного вираження і реалізації інтересів. Більшість груп інтересів не є первісно політичними і багато з них

взагалі не виходить на рівень політики [6, 281]. Це характерно і для жіночих організацій культурно-просвітницької та благодійної спрямованості. Але разом з тим існують об'єднання феміністичного та гендерного напрямку, які ставлять перед собою вирішення політичних цілей. Досягнути гендерну рівність можна лише в політичній площині. Саме ці організації виступають посередниками між членами групи та державою. Такі групи інтересів мають політичний вимір, а їх активність спрямовується не лише на вузькі проблеми, а й на широку політику. Вони тісно вплетені у політичний процес, бо:

по-перше, політика залишається домінуючою сферою розподілу суспільних цінностей;

по-друге, окремі і специфічні інтереси через політику виражаються як загальні;

по-третє, внаслідок загальної політизації суспільного життя навіть неполітичні проблеми можуть розв'язуватися лише через владні структури.

Групи інтересів функціонують як політичні організації, коли вони виконують суто політичні завдання або реалізують свої інтереси політичними методами. Але на відміну від політичних партій вони не прагнуть безпосередньо до завоювання влади, а намагаються впливати іншими методами на владні структури, політичних діячів для прийняття потрібних їм рішень. Групи інтересів, які чинять цілеспрямований тиск на органи державної влади задля законодавчого чи адміністративного забезпечення своїх інтересів, називають групами тиску. Отже, кожна група інтересів є потенційною групою тиску.

Групи тиску ми можемо назвати лобістськими групами. Лобізм – це система і практика реалізації інтересів різних груп громадян через організований вплив на законодавчу та адміністративну діяльність державних органів влади [2,30-57.]. Серед класифікаційних характеристик суб'єктів лобізму є так звані public-interest groups або групи, що захищають суспільні інтереси. Ці групи включають борців за права жінок, етнічних меншин, об'єднання людей, хворих раковими захворюваннями тощо. У таких

країнах, як США, Великобританія, Японія, Канада лобістська діяльність чітко врегульована законодавством.

Лобізм, як і будь-яка інша соціальна інституція, може бути використана як на благо всього суспільства, так і для реалізації вузьких приватних інтересів. Для того, щоб він приносив користь усьому суспільству, необхідні відповідні умови: реальний механізм дії демократичних інституцій і норм, економічна і політична стабільність, свобода ЗМІ, стійке громадянське суспільство, закріплення на законодавчому рівні інституту лобізму.

Громадським організаціям необхідно використовувати основні технології лобіювання, такі як організація пропагандистських кампаній у ЗМІ, проведення науково-практичних конференцій, організація зустрічей з представниками влади, психологічний тиск на депутатів та представників органів виконавчої влади (листи-звернення, дзвінки, особисті візити), виступи у профільних комітетах законодавчого органу, підготовка законопроектів тощо. Інститут лобізму спроможний ефективно виконувати функцію виявлення і впорядкування суспільних інтересів, доповнюючи собою конституційну систему демократичного управління. У впровадженні гендерної рівності в українське суспільство громадським організаціям найкраще діяти легальними лобістськими методами.

Для успішного розвитку гендерного руху в Україні необхідна підтримка широкого загалу. Якісна просвітницька гендерна політика, вірне розуміння суспільством гендерних проблем здатне посилити вплив громадських організацій та призвести до позитивних зрушень. Нині існує проблема збільшення впливу громадських організацій, але не збільшення кількості їх членів. Детальний розгляд статутних засад та діяльності організацій як суб'єктів державотворення дозволяє констатувати активне включення їх в життя суспільства і в процеси державотворення.

Разом з тим, потрібно відмітити, що вплив цих інституцій в цілому ще не великий. Надзвичайно важливим для авторитету об'єднань є їх позитивне

сприйняття суспільством. Лише в разі позитивного ставлення до неї широкої громадськості діяльність організації буде успішною. Діяльність громадських об'єднань у сфері public relations полягає в обдуманих та систематичних зусиллях у напрямку взаємного розуміння між організацією та суспільством [9,151]. Головне в цій сфері не реклама, а пробудження інтересу оточення до організації в цілому. На практиці діяльність організації в сфері public relations охоплює: спілкування з оточенням за посередництвом ЗМІ, створення власних рекламних матеріалів та публікацій, безпосереднє контактування з оточенням за допомогою спеціально організованих акцій та індивідуальних взаємин.

Результати PR-аналітиків доводять, як стверджує А.Куліш, що співвідношення успіху громадських організацій є таким:

15-20% – актуальність проблем, над якими працює організація;

30-35% – рівень кваліфікації членів організації і її функціональна продуктивність;

50% – репутація, імідж, рівень контактів – 50% [3,5].

Громадським організаціям важливо вірно обрати форми та стиль управління, зокрема планування, організацію та координацію діяльності з тим, щоб організація повніше реалізовувала свої цілі, ефективно використовувала всі засоби, якими вона володіє. У цілому ж, зусилля переважної більшості організацій України, спрямовані на поглиблення демократичних процесів. Імідж організації – це така справа, якій варто постійно приділяти увагу.

У співпраці громадських організацій та влади зберігаються наступні проблеми:

– Низька координація зусиль громадських об'єднань, які займаються гендерними проблемами та недостатнє володіння інформацією про напрями діяльності інших НДО. Наслідком цього продовжує залишатися вузьким коло партнерських організацій, відсутня співпраця між об'єднаннями, що

працюють над вирішенням однакових, або аналогічних проблем, брак обміну досвідом.

– Проблемним залишається узагальнення ідей гендерного паритету у загальнонаціональному масштабі та впровадження гендерної освіти, що відображається на ефективній діяльності НДО.

– Існує нагальна потреба у реорганізації вже існуючих структур, які взяли б на себе роль координуючого та інформаційного центру, зокрема за допомогою спеціальних видань (інформаційно-аналітичних довідників НДО, профільної газети, або розділів в існуючих друкованих ЗМІ, присвячених проблемам становлення гендерної рівності в суспільстві, бюлетенів, які б висвітлювали відповідну діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування та обласних громадських організацій, підготовки дайджестів обласної та районної преси на відповідну тематику тощо).

– Слабка інституційна спроможність місцевих НДО.

– Фактична відсутність коштів в обласному та місцевих бюджетах на підтримку проектів НДО, які займаються вирішенням гендерних проблем.

Для підвищення ролі громадських інституцій у подальшій демократизації суспільства та реалізації гендерної політики необхідно:

1. Громадським об'єднанням домогтися створення Національної гендерної ради із регіональними представництвами на місцях.

2. Законодавчо гарантувати ширший доступ громадських організацій до засобів масової інформації. Це дозволить значно підвищити суб'єктність об'єднань, зробити їх активними учасниками суспільно-політичних процесів.

3. Надати громадським об'єднанням право законодавчої ініціативи.

4. Активніше формувати громадську думку через ЗМІ щодо позитивів впровадження гендерної рівності в українському суспільстві.

5. Вітчизняним громадським організаціям тісніше координувати свої зусилля для вирішення актуальних гендерних проблем і лобювання власних інтересів.

6. Громадським організаціям більшу увагу наділяти PR- діяльності для підвищення ефективності своєї роботи.

Використана література:

1. Діти, жінки, сім'я. Статистичний збірник / Статистичний збірник Головного управління Державного комітету статистики у Волинській області. - Луцьк, 2006.-122 с.
2. Длугопольський О. Моделі лобювання інтересів: світовий досвід та українська специфіка// Журнал європейської економіки.-Т.5(№1).-Березень 2006.- С.30-57.
3. Кулиш А. Public relations для общественных организаций.– К.: Винрок Интернешнл, 2002.-80 с.
4. Куліш А. Практика PR по-українському. Щоденні поради PR-початківцям. – К.: ТОВ «АЕФ-Україна»,2005.-336 с.
5. Неурядові організації, що займаються жіночими та гендерними питаннями. Довідник. Упорядники: Зайцева О., Кононенко А. – К.: УЖФ, 2006.- 627 с.
6. Основи політичної науки: курс лекцій за редакцією Б.Кухти. Ч.2. - Львів: Кальварія. - 1997. - С.281.
7. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник.-К.: ”К.І.С.”, 2004.-536 с.
8. Политология: хрестоматия / Сост. М.Василик, доц. М.Вершинин.- М.: Гардарики, 1999.-843 с.
9. Порадник для неурядових організацій. - Львів, Вид-во “СПОЛОМ”, 1999. С.151.
10. Репродуктивне та статеве здоров'я чоловіків в Україні (соціологічний аналіз).- К, 2005.-58 с.
11. Ярош О. Впровадження гендерного підходу у політичну систему України // Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. - Чернівці: Рута, 2005.– Т.10.– С.383-389.

ANNOTATION

The public organizations, which are engaged in working out gender's problems, divided into women, masculine, feministic, gender. To guarantee legislatively more wide access of public organizations to the mass media. Give a public association a right for initiation of bills. Domestic public organizations should co-ordinate their efforts for solving actual gender problems and for lobbying of their own. Public organizations should pay more attention to the PR facilities of the enhancement of work efficiency.